

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niiranen, Anna

Title: Yrttitarhoja ja kasvimaita : kasveja, ihmisiä ja historiaa

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Agricola, Suomen humanistiverkko

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Niiranen, A. (2020, 17.4.2020). Yrttitarhoja ja kasvimaita : kasveja, ihmisiä ja historiaa. Agricolan kirja-arvostelut. <https://agricolaverkko.fi/review/yrttitarhoja-ja-kasvimaita-kasveja-ihmisia-ja-historiaa/>

AGRICOLA

SUOMEN HUMANISTIVERKKO

Etsi..

KIRJAUDU ▾

VALIKKO ▾

ARVOSTELUT

+ LISÄÄ ARVOSTELU

JAA: [f](#) [t](#) [in](#) [✉](#)

UUSIM
MAT
ARVOST
ELUT

29.7.2020 |

JARI

NIKKOLA

Oikeistoradikalismi,
pelko
luokka-
aseman
menetyksestä
ja affektien
propaganda

14.7.2020 |

TUOMAS

MARTIKAINEN

Suomalaisen
esoterian
salat

10.7.2020 |

LASSI

SARESSALO

Yksi
näkemys
saamelaiskeskustelusta

6.7.2020 |

KAARTINEN

Yrttitarhoja ja kasvimaita – kasveja, ihmisiä ja historiaa

17.4.2020 | ANNA NIIRANEN

Palkittu tietokirja Malva ja mulperi: Poimintoja entisajan puutarhoista esittelee menneisyyden puutarhoja ja pohjustaa monien hyvin tuttujen ja arkistenkin kasvien historiallisia vaiheita aina 1400-luvulta 1800-luvulle saakka. Malva ja mulperi on yleistajuinen ja monipuolisesti ja kauniisti kuvitettu tietokirja, joka pohjaa kasviarkeologi Teija Alangon väitöstutkimukseen.

Alanko, Teija: *Malva ja mulperi: Poimintoja entisajan*

MARJO

Perhosvaikutus.
Runsaudentarvi
spiritualismista

UUSIM
MAT
KOMME
NTIT

Timo

Aaltonen >>

Helena

Pilke:

Suomalaiset
sotavalokuvat
taidehistorioitsijan
tarkastelussa

Isäni Martti
Engelbrekt
Aaltonen oli
sotavalokuvaaja.
Onko hänen
työstään
mitään
lisätietoa tai
mainintaa
jossakin
kirjassa?
Perheeni
muutti
Brasiliaan
vuonna 1947,...

Ari Tabell

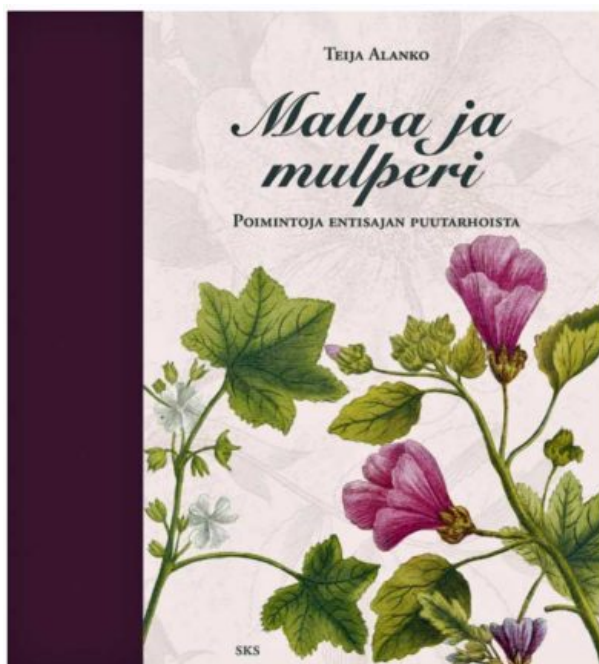
>> Pentti

Stranius:

Hannu

Salaman
elämä ja
teokset

Nyt Mä
kahlaan taas
Salaman
tuotantoa läpi
ja toi Paperiila
seisova
perkele toimii
mainiona
oppaana,

puutarhoista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018.
263 sivua. ISBN 978-952-222-943-4.

Suurten kustantamoiden kirjakatalogeja hallitsevat sotaopukset, keittokirjat ja elämäntapaoppaat. Kasvit, puutarhat ja niitä hoitaneet ihmiset ovat kiehtova aihe, joiden historiasta ja kulttuurisista merkityksistä saa harvemmin lukea suomalaisista tietokirjoista. Turun yliopiston tutkija Teija Alanko on suomalainen kasviarkeologi, joka väitteli Helsingin yliopistosta vuonna 2017. Väitöskirjassaan *Cloister, Manor and Botanic Gardens in Medieval and Early Modern Finland and Sweden: An Archaeobotanical Approach to Garden History* Alanko tutki kasviarkeologian keinoin Suomen ja Ruotsin historiallisia puutarhoja. Vuonna 2018 ilmestynyt *Malva ja mulperi: Poimintoja entisajan puutarhoista* on yleistajuinen ja monipuolisesti kuvitettu tietokirja, joka pohjaa Alankon väitöstutkimukseen.

Alanko on määritellyt itsensä kasvibiologiksi, kasviarkeologiksi, humanistiksi ja luonnontieteilijäksi – nämä puolet ovat kaikki esillä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustantamassa teoksessa, joka yhdistää botaniikan eli kasvitieteen taidehistoriaan ja kulttuurihistoriaan.

koska Salama
ei ole ihan...

Ari Kallinen

>> **Pentti**

Stranius:

Moniääninen

muisti:

Pohjois-

Karjala

sisällissodassa

Teokseen
sisällytetty
viipurilaisen,
punaisten
riveissä
taistelleen
naisen
fiktiivinen
teloituskuvauk-
Joensuun
Siilaisilla
helatorstaina
1918 on
todella liiankin
fiktiivinen. 1.
Siilaisilla ei...

Tapio

Onnela >>

Sirkka

Ahonen:

Mitä

historiantunneilla

todella

tapahtuu

Kiitos
huomiosta!
Korjasin väärin
kirjoitetun
nimen.

J.A.

Matikainen

>> **Sirkka**

Ahonen:

Mitä

historiantunneilla

todella

tapahtuu

Ouakrim-
Soivion nimi
on kirjoitettu
tekstissä
väärin (alkaa
O:lla, ei Q:lla).

Alaotsikkonsa mukaisesti *Malva ja mulperi* koostuu poiminnoista eri aikakausien puutarhoista – se ei siis pyrikään olemaan kaikenkattava perusteos, vaan esittelee mielenkiintoisia esimerkkejä ja pohjustaa monien hyvin tuttujen ja arkistenkin kasvien historiallisia vaiheita. Teoksessa käsitelty ajanjakso kattaa 1400-luvun birgittalaisluostaripuutarhat 1800-luvun kaupallisiin ja kasvitieteellisiin viljelyksiin.

Kirja on jaettu lukuihin, jossa käydään läpi linnojen, kartanoiden ja pappiloiden puutarhoja, yksittäisten kasvien historiaa ja erilaisia käyttötarkoituksia sekä 1700- ja 1800-lukujen kaupunkien pihoista löytyneitä hyöty- ja koristekasviviljelmiä. Esimerkiksi Naantalin birgittalaisluostaripuutarhassa kasvoi 1400-luvun lopulla ahomansikkaa, vadelmaa, hullukaalia ja katajaa; samoin nokkonen, hamppu ja humala kuuluivat kasvivalikoimaan. Teos paljastaa myös, että Suomessakin kokeiltiin riisinviljelyä, mutta kokeilu epäonnistui – tämä tapahtui niin sanotun *hyödyn aikakaudella* 1760-luvulla, jolloin kasviviljelyyn yhdistyivät valistuksen aatteet ja ajan talouspoliittiset ajatukset kansallisesta omavaraisuudesta. Samaan aikaan paremmin menestynyt peruna alkoi yleistyä suomalaisilla viljelmillä. Suosiota se alkoi saada varsinkin sen jälkeen, kun keksittiin, että perunasta saattoi valmistaa myös viinaa.

Kuva teoksesta: *Herbarum, arborum, fruticum, frumentorum ac leguminum, animalium praeterea terrestrium, volatiliu[m] & aquatiliu[m]*

[.] imagines [.] depictae [.] Kreutter, Bäume, Gesteude, unnd Frücht, deßgleichen Gethier, zam unnd wild, im Lufft, Wasser und Erdtrich lebende [.] Lonicer, Adam (attrib.) 1546.

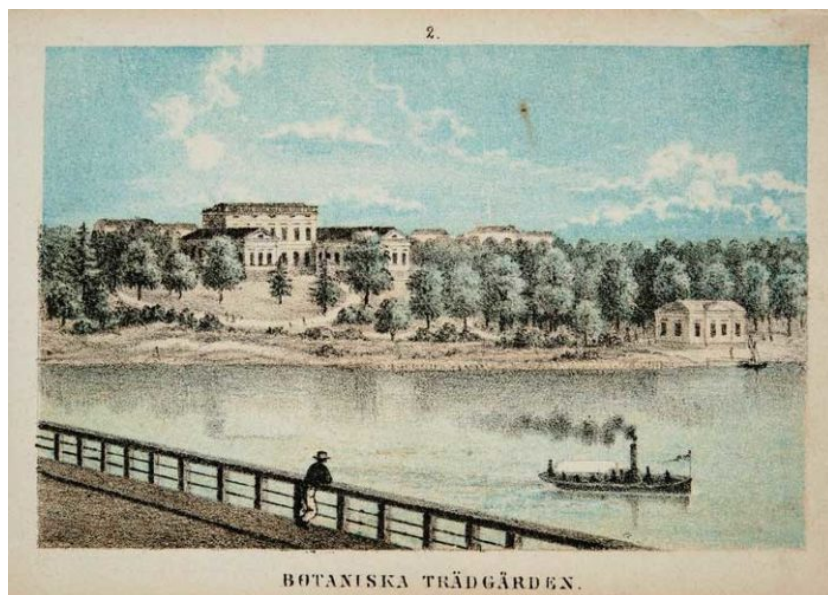
HUVIKSI JA HYÖDYKSI

Puutarhan käsite ja käyttötarkoitukset ovat tietysti muuttuneet viidessä sadassa vuodessa. Joskus on voitu puhua *puu*-tarhasta, joskus kaalimaasta, joskus taas keittiöpuutarhasta. Yhteistä viljelyksille on ollut se, että ne ovat ihmisten muokkaamia, sijainneet lähellä asutusta ja että viljeltyjä kasvilajikkeita on ollut useampia. Esimerkiksi nykyihmisellekin hyvin tutuilla sipulilla, kaalilla, tillillä, palsternakalla ja porkkanalla on takanaan pitkä historia viljelykasveina. Oranssi porkkana kehitettiin 1600-luvun Hollannissa, mutta porkkana tunnettiin hyvin erivärisinä muunnelmina jo paljon aikaisemmin. Ruotsissa selleristä ja persiljasta on löytynyt jälkiä viikinkien viljelmien ja keskiajan varhaisten kaupunkikeskittymien kasvijäänteissä.

Puutarhoja on pidetty monesta eri syystä: huviksi, hyödyksi, statussymbolina, vallan näyttämönä ja ajanviettopaikkana. Puutarhoissa ja kasvimailloilla viljellyillä yrteillä hoidettiin terveyttä ja parannettiin sairauksia – monen nykylääkkeen tausta on juuri botaniikassa ja kansanlääkinnässä kertyneessä kasvitietämyksessä. Kasvien eri osat, kuten lehdet, mukulat ja marjat sisältävät runsaasti vitamiineja ja muita hyödyllisiä ainesosia, mutta osa on myös erittäin myrkyllisiä ja väärinkäytettyinä vaarallisia. Toisaalta kasveilla on vuosituhsien ajan maustettu ruokia, värjätty kankaita ja ruokittu karjaa.

Kasvit ovat epäilemättä tuoneet niitä hoitaneille ihmisille myös iloa ja esteettistä mielihyvää, vaikka tästä puolesta säilyneet kirjalliset lähteet useimmiten paljastavat vähemmän tietoa. Kirjalliset lähteet yleistyvät 1700-luvulta lähtien, mutta silloinkin ne kertovat lähinnä yläluokkaisten miesten viljelyharrastuksista, tieteellisemmistä kiinnostuksenkohteista ja halusta tehdä vaikutus puutarhan kautta – mikä sekin on toki

kiinnostavaa, mutta mikä paljastaa vähemmän siitä mitä viljelykset merkitsivät vähemmän vaikutusvaltaisille kasvitarhojen hoitajille.

Frans Oskar Liewendal, Kasvitieteellinen puutarha 1866, Helsingin kaupunginmuseo.

Kaiken taustalla kulkee suuri kertomus ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta: puutarha on ihmisen muokkaama tila, paranneltua luontoa, joka on voinut olla geometrisesti jaettu puisto tai näennäisen villisti rehottava metsikkö, joka on pyrkinyt jäljittelemään luonnonmukaista maisemaa. Kulloisetkin ilmasto-olosuhteet ovat tietenkin aina vaikuttaneet puutarhoihin, mutta toisaalta ihmisen toimien seurauksena luontoon on päässyt monia haitallisia vieraslajeja. Kirja kertoo, kuinka puutarhat ovat aina olleet kansainvälisiä ja kuinka vaikutteet ovat levinneet eri maiden ja kulttuuripiirien kesken.

Sodat, pienet ja suuremmat yhteiskunnalliset muutokset, muotivirtaukset, aatteet ja politiikka ovat vaikuttaneet puutarhaviljelyyn. Esimerkiksi reformaation aika 1500-luvun Euroopassa kuihdutti luostareiden kasvitarhakulttuuria, mutta toisaalta löytöretket toivat uusia kasvilajeja myös Pohjois-Eurooppaan ja valistusaika puolestaan korosti hyödyn ja kansanvalistuksen merkitystä myös puutarhaviljelyssä. Puutarhat kertovatkin suoraan niitä hoitaneista ihmisistä, muuttuvista luonto-käsityksistä ja toisaalta

ihmisten välisistä verkostoista ja kaupankäynnin reiteistä: tietämys, vaikutteet ja trendit, konkreettiset kasvit ja niiden siemenet ovat liikkuneet maasta toiseen juuri ihmisten mukana.

Samalla *Malva ja mulperi* muistuttaa, että kasvien luokittelu ja nimitykset ovat aina olleet muuttuvia: erilaisia nimityksiä on ollut niin 1500- kuin myös 1800-luvuillakin. Tieteellinen latinankielinen luokittelu kehittyi 1700-luvulla ruotsalaisen Carl von Linnén luoman kaksinimijärjestelmän myötä, mutta kansan suussa kasveilla on aina ollut omat nimensä. Esimerkiksi porkkanasta käytettiin nimityksiä *keltajuuri*, *moilikas*, *morintteri*, *nurmen juurikas* – ja myös tutummalle kuulostavaa *porckanaa*. Siksi usein voikin olla epäselvää, mistä kasveista kirjallisissa lähteissä puhutaan. Toisaalta nyt jo kadonneiden puutarhojen jäänteitä tutkiva arkeobotaniikka eli kasviarkeologia ei sekään ole varmaa, sillä aina ei voida tietää, onko kyse viljellyn vai vapaasti levinneen kasvin jäänteistä.

Puutarhaviljelyn historiaa koskeva monialainen tutkimus kuitenkin osoittaa, kuinka parhaimmillaan eri tieteenalat voivat täydentää toisiaan. Koska puutarhoja koskevat kirjalliset lähteet ovat usein niukkoja, voi kasviarkeologia kertoa paljonkin siitä, mitä esimerkiksi 1600- ja 1700-lukujen suomalaiskaupungeissa on aikoinaan kasvanut – tieto, joka on ollut ihmisille itsestään selvää jokapäiväisessä arkisessa elämässä, mutta joka sittemmin kirjaamattomana on kadonnut kokonaan.

Datura stramonium (hulluruoho) ja *Saponaria officinalis* (suopayrtti)

ELÄVÄÄ KULTTUURIPERINTÖÄ

Konkreettisenä esineenä Alangon teos on kaunis – kasviaiheiset kuvitukset ja valokuvat hehkuvat kirkkaissa väreissä, paksun paperin tuntu sormissa on miellyttävä ja kirjan taitto kansineen kaikin puolin onnistunut. Alanko on itse ottanut osan kirjan valokuvista, mutta teoksessa hyödynnetään myös vanhoja kasvikuviuksia, joista itse pidin erityisen paljon.

Paitsi että teoksen sisältö perustuu tieteelliseen tutkimukseen, se myös viihdyttää. Kirjan voikin hyvin antaa lahjaksi sekä puutarhoista että kulttuurihistoriasta kiinnostuneille – sitä voi lukea osissa, kappale kerrallaan tai etsiä tietoa tietyn kasvin vaiheista ja eri käyttötarkoituksista. Loppuun olisin tosin kaivannut jonkinlaista napakkaa yhteenvetoa – nyt kirjan päättää ennen lähdetietoja sivun pituinen esittely pioneista, mikä jättää tietynlaisen keskeneräisyyden tunteen, vaikka kyseessä onkin 250-sivuinen kattava tietopaketti.

Mutta kuten Alanko kirjoittaa kirjassaan:

puutarhaa voi kasvattaa samanaikaisesti sekä hyötyä, taloudellista tuottoa että kauneutta ja mielihyvää varten, ilman että erilaisten tarkoitusten täytyy sulkea pois toisia (s. 49).

Myös tietokirja voi samaan aikaan olla kaunis ja hyödyllinen – *Malva ja mulperi* yhdistää kulttuurihistorian kiehtovasti botaniikkaan ja puutarhoihin. Yhdistelmä on jo osoittautunut varsin menestyksekkääksi: teos palkittiin vuonna 2019 tiedonjulkistamisen valtionpalkinnolla.

LISÄTIETOJA

- Tiedonjulkistamisen valtionpalkinto FT Teija Alangolle (SKS:n tiedote)
- Teija Alanko: Cloister, manor and botanic gardens in medieval and early modern Finland and Sweden : An archaeobotanical approach to garden history
- Eveliina Eklund: Wehmaan kartanon historiallisen puutarhan arvottaminen (Pro gradu, Helsingin yliopisto, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Maataloustieteiden laitos)
- Aartenetsijä puutarhassa. Kasviarkeologi Teija Alanko perehtyy puutarhojen menneisyyteen. (Helsingin yliopisto, Uutiskirje 31.5.2017)
- Kalmistopiiri: arkeobotaniikka

KIRJOITTAJA

*Anna Niiranen, FM, yleisen historian väitöskirjatutkija,
Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.*

✉ anna.ainoa@gmail.com

AVAINSANAT: arkeobotaniikka / kasviarkeologia /
puutarhahistoria / puutarhat / ympäristöhistoria

KOMMENTOI

Vain omalla nimellä kirjoitetut kommentit julkaistaan.
Sähköpostiosoitettasi ei julkaista. Pakolliset kentät on merkitty *

Kommentti

Nimi *

Sähköpostiosoite *

Kotisivu

Tallenna nimeni, sähköpostiosoitteeni ja kotisivuni tähän selaimeen seuraavaa kommentointikertaa varten.

LÄHETÄ KOMMENTTI

protected by reCAPTCHA

[Privacy](#) - [Terms](#)

SIVUKARTTA

ETUSIVU

AJANKOHTAISTA ▾

TAPAHTUMAT ▾

LISÄÄ TAPAHTUMA

ILMOITUKSET ▾

APURAHAT

ARTIKKELIPYYNNÖT

TUTKIMUSPYYNNÖT

TYÖPAIKKAILMOITUKSET

LISÄÄ ILMOITUS

JULKAISUSEURANTA ▾

EHDOTA JULKAISUA

SEURATTAVAKSI

KESKUSTELU

LÄHTEILLE ▾

EHDOTA AINEISTOA

JULKAISUT ▾

TIETOSANOMAT

ARVOSTELUT ▾

LISÄÄ KIRJA-ARVOSTELU

AGRICOLAN JULKAISUSARJA

JULKAISUT JA HAKEMISTOT

TIETOA SIVUSTOSTA ▾

TIETOSUOJASELOSTE

OMA AGRICOLA ▾

KIRJAUDU SISÄÄN

REKISTERÖIDY

MUOKKAA PROFIILIA

SALASANAN PALAUTUS

KERRO VIRHEESTÄ SIVUSTOLLA

AGRICOLA - SUOMEN
HUMANISTIVERKKO

Agricola on humanististen tieteenalojen sähköinen "ABCkirja". Se on vuonna 1996 perustettu yliopistojen historian laitosten, arkistojen, seurojen, museoiden ja kirjastojen yhteishanke.

[LUE LISÄÄ](#)

Vastaava päätoimittaja

Tapio Onnela

Historian laitos, kulttuurihistoria, Sirkkala,
20014 Turun yliopisto

Kommentteja, korjauksia,

linkkiehdotuksia ja muita viestejä voi

lähettää myös sähköpostitse

osoitteeseen AGRICOLA@UTU.FI

YHTEISTYÖKUMPPANIT

AGRICOLA

SAATIO

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
HUMANISTINEN TIEDEKUNTA
HUMANISTISKA FAKULTETEN
FACULTY OF ARTS

TEOLOGINEN TIEDEKUNTA

VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Historiallinen Yhdistys

jo vuodesta 1890

KANSALLISARKISTO

KANSALLIS
KIRJASTO

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

Historia- ja maantieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto | Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KONEEN SÄÄTIÖ

Museovirasto

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

OULUN
YLIOPISTO

